

Sjemenište na Šalati i Družba Isusova

Ivan MATIĆ

Uvod

Ovaj članak nema nakanu biti iscrpan prikaz rada Družbe Isusove na Šalati, a nije ni cjelovita analiza toga rada. Za to bi trebao poseban znanstveni simpozij. Ovo je tek pokušaj uvida u 61 godinu isusovačke uprave *Dječačkim sjemeništem* na Šalati. Služio sam se obilnom građom koju je skupio i velikim dijelom i sam napisao o. Josip Antolović za sjemenišnu spomenicu koja do danas, na žalost, nije objelodanjena. Zastupljeni su gotovo svi prilozi koje su napisali različiti autori, s raznih motrišta. Uglavnom slijedim kronološki prikaz, i to vrlo sažeto. Nakana mi je bila da se barem na trenutak sjetimo ljudi (iako mnoga zaslužna imena nisu spomenuta) i događaja iz povijesti te ustanove, hrvatske Crkve i Družbe Isusove u njoj.

1. Počeci sjemeništa na Šalati i Družba Isusova

Prije *Dječačkog sjemeništa* u Zagrebu je postojao *Nadbiskupski orfanotrofij* u Vlaškoj ulici 38. U njemu su boravili mladići od 1. do 6. razreda gimnazije. U zavodu su imali svu opskrbu. U školu su išli na Kraljevsku gornjogradsku gimnaziju na Katarinskom trgu. Nakon 6. razreda mladići su se razilazili. Koji su osjećali poziv za svećeničko zvanje, pošli bi na Kaptol 29 u *Nadbiskupski licej*, koji se sastojao od 7. i 8. razreda gimnazije i bio u okviru *Bogoslovnog sjemeništa*. Maturirali su vani, tj. na *Gornjogradskoj gimnaziji* i nakon mature prelazili u bogosloviju. Prije Prvoga svjetskog rata dolazio je popriličan broj mladića u *Bogoslovno sjemenište* iz raznih gimnazija a i iz orfanotrofija također, tako da je *Zagrebačka nadbiskupija* dobivala uglavnom dovoljan broj kandidata za svećenike. No, nakon rata stanje se veoma promijenilo. Iz vanjskih je gimnazija dolazilo sve manje kandidata, iz orfanotrofija tek poneki pa se malo-pomalo rađala misao o osnivanju pravoga malog sjemeništa.

Godine 1920. nadbiskup je Ante Bauer otvorio *Dječačko sjemenište i gimnaziju s pravom javnosti* u zgradi *Bogoslovnog sjemeništa* na Kaptolu. No, to je bilo tek polovično i privremeno rješenje. Za novo sjemenište trebale su i nove zgrade. Stoga je nadbiskup Bauer darovao dio biskupskog posjeda na Šalati za gradnju novog sjemeništa. Uskoro će započeti prve pripreme za gradnju. Isusovci su od početka bili uz sjemenište. Već su u prip-

remnom odboru za gradnju sjemeništa koji se prvi put sastao 20. studenog 1925. bila dvojica isusovaca: tadašnji superior rezidencije o. Ljudevit Dostal, kao izvrstan poznavatelj prilika *Dječaćkog sjemeništa* u Travniku, te časni brat Roman Kalčić koji se ponudio izraditi i idejnu skicu. Ta dvojica su ostali i kao članovi 31. kolovoza 1926. imenovanog »Građevinskog odbora«. Njihova imena bit će upisana i na povelju koja je ugrađena u kamen temeljac. A kamen temeljac je postavljen i blagoslovljen 25. lipnja 1927., iako su stvarni građevinski radovi počeli još 14. veljače i do blagoslova kamena temeljca već su bili gotovi temelji i podrumi istočnog paviljona, gimnazijskoga dijela, zatim onog gdje je blagovaonica te sestarskoga dijela. Blagoslov sjemenišnih paviljona s gimnazijom obavio je nadbiskup Bauer prilikom proslave svoga zlatnog svećeničkog jubileja uz asistenciju biskupa Antuna Akšamovića, 8. lipnja 1929.

Gradnja svih prostorija zajedno s crkvom bila je dovršena 14. listopada 1931. a već drugi dan bila je svečana posveta sjemenišne crkve. Orgulje su blagoslovljene 26. veljače, a kriptu 13. lipnja 1932. Cijeli kompleks ima ukupno 453 prostorije s 1183 prozora i 818 vrata. Jedna od zanimljivosti je da je, primjerice, za centralno grijanje potrošeno više od 12 kilometara cijevi. Vanjski je izgled sjemenišnih zgrada po dovršenoj izgradnji djelovao vrlo impresivno. Harmonično uklopljen u okolicu šalatskog brežuljka cijelo je sjemenište, osobito svojom zvjezdarnicom i crkvom, pa dugačkim paviljonima i igralištima privlačilo pogled svakog prolaznika, s koje god strane on dolazio. Dugogodišnji profesor sjemenišne gimnazije Josip Berka, u svojim uspomenu spominje kako je jednom šetajući Horvatovcem (brežuljak nasuprot Šalate), ugledao dvojicu generala stare Jugoslavije koji su dugo promatrali sjemenište dok napokon jedan ne reče: »Divne zgrade! To bi bila krasna vojna bolnica!« Nije ni slutio da će se ovo jednom ostvariti. Kad je godine 1931. kralj Aleksandar posjetio zavod, pozorno ga razgledao, gledajući s terase istočnog paviljona izrazio je svoje divljenje slično kao i njegovi generali samo u drugoj varijanti: »Ovo bi bila lijepa vojna akademija!«

Kao što su sudjelovali u samoj izgradnji sjemenišnih zgrada, isusovci su već od početka sudjelovali i u odgoju i izobrazbi njihovih stanovnika – sjemeništara. Tako je već među prvim poglavarstvom kojem je kao rektor bio na čelu dr. Fran Barac, kanonik i sveučilišni profesor, te prefekti dr. Janko Penić, Pavao Srketić i Ivan Kukulica (tada svećenik *Đakovačke biskupije*, poslije isusovac), za duhovnika imenovan o. Karlo Leopold. Novo poglavarstvo započelo je s radom školske godine 1928/29. i to još uvijek u prostorijama *Bogoslovnog sjemeništa* na Kaptolu. Početkom školske godine 1928/29. u novom sjemeništu su samo noćili učenici nižih razreda. Preselit će se potpuno početkom drugog polugodišta svi sjemeništari u novo sjemenište.

2. Uprava sjemeništa povjerena Družbi Isusovoj

Zagrebački nadbiskup–koadjutor s pravom nasljedstva dr. Alojzije Stepinac posjetio je 2. lipnja 1937. tadašnjeg isusovačkog provincijala, oca Franju Jambrekovića, te mu iznio svoju osobnu želju i želju nadbiskupa Bauera da Družbi Isusovoj preda na brigu, upravu i odgovornost Dječjačko sjemenište na Šalati. Ocu provincijalu nije bilo lako, jer je bio svjestan poteškoća na koje bi Provincija mogla naići preuzimajući na se tako veliko djelo. Kako su hrvatski isusovci tada držali sjemenište u Travniku te bogosloviju u Sarajevu, nije bilo lako ni pronaći prikladno osoblje za još jedno sjemenište. Nakon dugog dogovaranja, promišljanja i molitve, a sa znanjem i privolom generala oca Vladimira Ledochowskoga, 20. kolovoza potpisan je ugovor o preuzimanju sjemeništa. I 3. rujna primljeno je novo poglavarstvo u Nadbiskupskom dvoru od obojice nadbiskupa, Bauera i Stepinca, uz natpastirski blagoslov za preuzimanje sjemeništa u novoj školskoj godini. U nedjelju 5. rujna ušao je u sjemenišne prostorije novi rektor o. Stjepan Jambreković, ekonom o. Janko Demšar, generalni prefekt, o. Karlo Leopold (dotadašnji duhovnik), o. Kukula je već prije cijelu godinu boravio u sjemeništu kao duhovnik.

Ta je promjena u jednom dijelu zagrebačkog klera, osobito onom koji je pripadao senioratu, uzvitala mnogo prašine, pobudila negodovanje pa i glasne prosvjede. Zanimljiva je povijesna činjenica da u *Đakovačkoj biskupiji* nije bilo nikakve opozicije protiv isusovaca. O. Ivan Kukula, koji je to sve izbliza promatrao, piše ovako: »Moglo bi se postaviti pitanje zašto se isusovci nisu povukli te preuzimanje uprave sjemeništa odgodili za povoljnije dane?« Pitanje je umjesno tim više što su se protivnici obratili i samom generalu, ocu Ledochowskom da ne odobri hrvatskim isusovcima preuzimanje zagrebačkog sjemeništa. Otac Kukula iznosi razloge: »Držim da je tome bio razlog, a to su nadbiskup Bauer i biskup Akšamović ipak željeli, da se kombinacija s isusovcima, koja je bila prisutna već u doba kad se gradilo novo sjemenište, ipak ostvari.

No, držim da je još jači razlog bio u tome, što je upravo onih godina papa Pijo XI. želio da Družba preuzme sjemeništa, gdje god joj biskupi ponude. Papa je rekao ocu generalu, da nigdje ne odbije biskupe (...) štoviše, ako Družba ne bi imala dovoljno prikladnih ljudi, neka radije napusti druga polja rada (...) Možemo reći, da je isusovce na Šalati zadržao sam Sveti Otac, Pijo XII. Saznalo se od papina ispovjednika isusovca da mu je Sveti Otac rekao: 'U Zagrebu se vodi borba oko vodstva sjemeništa. No, mi smo za to da isusovci ostanu u tom sjemeništu.'« Da su biskupi imali nakanu već od početka predati upravu isusovcima, posvjedočit će i dr. Barac u svom oproštajnom govoru što će još biti spomenuto.

Zašto to nije odmah učinjeno? Možda zato što se smatralo prikladnim da nakon uspješne gradnje zavod ipak privremeno povjere vodstvu biskupijskih svećenika. Tako je za prvog rektora imenovan dr. Fran Barac koji je bio

»duša« građevinskog odbora te osoba potpunoga povjerenja nadbiskupa Bauera i biskupa Akšamovića. Nova uprava predstavljena je đacima na zazivu Duha Svetoga 10. rujna na početku školske godine 1937/38. Dotadašnji rektor dr. Fran Barac održao je oproštajni govor u kojem se osvrće i na razloge povjeravanja uprave sjemeništa Družbi: »Dobili ste evo novo poglavarstvo časnih otaca Družbe Isusove – Reda koji je na glasu već 400 godina sa svojih odličnih odgojnih načela i metoda. Ljude hrvatskoga podrijetla i hrvatskoga duha. Ljude prokušanog duhovnog značaja. Religiozne, moralne, Božjim duhom zadvojene, na Presvetom Srcu Isusovu odnjihane. Muževe visokoga obazovanja i opće kršćanske kulture. Pozvao ih je i zamolio preuzvišeni gospodin metropolit nadbiskup dr. A. Bauer u punom sporazumu s preuzv. gospodinom nadbiskupom koadjutorom drom. A. Stepincem i đakovačkim biskupom preuzv. gospodinom drom. A. Akšamovićem. Naši dakle, biskupi, osnivači dječaćkoga sjemeništa, pozvali su i zamolili časne naše isusovce da preuzmu zavod. Pakosna je i obična masonska podvala, što se po gradu govori i to su masonske 'Novosti' i štampane, da su isusovci, oni sami, postavili zahtjev, da se njima povjeri poučavanje i odgajanje pitomaca u ovom zavodu. Jednako je prosta izmišljotina, da su oni, isusovci, izbacili na ulicu dosadašnje poglavare. Samo pakosnik ili nedouman čovjek može vjerovati babuštine ove vrste. Dojakošnje poglavarstvo ostavlja zavod na poziv ordinarija sa zahvalom i toplim priznanjem preuzvišenog ordinarija zagrebačkog i đakovačkoga (...) Razlog pak, jedini razlog, što je čitavo poglavarstvo izmijenjeno nije nikako nesposobnost ili hotimični nemar jednoga ili više poglavara, već prava i golemo nestašica svećenstva, naročito u zagrebačkoj nadbiskupiji (...) A kako je ljetos trebalo dati Dječaćkom sjemeništu barem sedam novih svećenika, radi razrješenja od ove službe tolikih dosadašnjih poglavara zaposlenih drugim zadaćama – nije tih svećenika bilo, prirodno je, da se preuzvišena gospoda natpastiri vratili staroj prvotnoj namisli – predati zavod časnim ocima Družbe Isusove (...).«

Pri preuzimanju načinjen je ugovor između Zagrebačke nadbiskupije i Đakovačko–srijemske biskupije, s jedne, te Družbe Isusove s druge strane. Ugovor je pregledao pravnik, otac Alojzije Curinaldi. Taj prvi ugovor *Sveta kongregacija za sjemeništa* nije potvrdila, ne odobravajući to da se sjemenište preda Družbi na neodređeno vrijeme. Trebalo je odrediti rok, ni prekatak zbog Družbe, ali ni predug da se ne bi na dulje vrijeme vezalo ruke biskupijama. U novom je ugovoru ustanovljen broj od 20 godina. Glede prekida ugovora, određeno je da svaka strana može otkazati ugovor, ali da se razlozi imaju priopćiti nadležnoj kongregaciji, koja će prosuditi jesu li ti razlozi stvarni i objektivni. Ugovor se dosada produžio još jednom na 20 godina te dvaput na 10 godina.

3. Od preuzimanja sjemeništa do 2. svjetskog rata

Ovo je razdoblje bilo veoma živo i plodno. O. Stjepan Jambreković je bio rektor, a o. Antolović piše o njemu kao o ozbiljnom i strogom čovjeku koji je ulijevao gotovo neko strahopoštovanje gledan očima sjemeništara nižeskolca: »Kao rektor nije imao mnogo kontakta s đacima, barem ne s nama malima. Vidali smo ga kod svete mise, koju nam je u radne dane često služio. Zatim je gotovo redovito služio svečane blagoslove s asistencijom. Vidali smo ga u školi, kad bi dolazio na inspekciju, a dolazio je gotovo na sve predmete, pa i na gimnastiku (...) Na početku školske godine o. Jambreković bi kao rektor sam čitao sjemenišna pravila – obično u prisutnosti nadbiskupa Stepinca. Bio je tada kao i inače u svim svojim nastupima pojam autoriteta te ozbiljan čuvar poretka.« Njegovi suradnici u odgojnom radu doživljavali su ga u drukčijem svjetlu: kao čovjeka dobra, razgovorljiva, koji se zna našaliti.

Pokretač svih velikih aktivnosti u tom razdoblju bio je ipak o. Ivan Kukula, tada generalni prefekt. U to je vrijeme proslavljena i 10. obljetnica sjemeništa veoma svečano. Dana 3. prosinca 1939. nadbiskup Stepinac je služio svetu misu zahvalnicu a na svečanoj priredbi je nadbiskupu, kao uspomena na ovaj jubilej, predan u kožu uvezen i umjetnički izrađen album slika iz sjemenišnog života. Isti takav album poslan je i đakovačkom biskupu Akšamoviću. Izveden je i igrokaz u tri čina i deset slika. Između pojedinih slika svirao je tamburaški zbor maturanata, limena glazba i orkestar. Blagdan Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije proslavljen je primanjem u *Marijimu kongregaciju*.

Na Sviječnicu g. 1940. misijska sekcija je priredila veliku lutriju u korist misija. Na pokladni utorak poslije podne maturanti su davali veseli igrokaz *Diogeneš*. Cjelokupnu priredbu, njezino režiranje i postavljanje izveli su sami maturanti. Posjetilo ju je pet biskupa: nadbiskup zagrebački dr. Alojzije Stepinac, biskup đakovačko–srijemski dr. Antun Akšamović, senjski biskup dr. Viktor Burić, kao i pomoćni biskupi zagrebačke nadbiskupije dr. Franjo Salis–Seewis i dr. Josip Lach. Svečano je proslavljena i prva obljetnica pontifikata pape Pija XII. Sjemenište je tom prigodom preko nuncija mons. Ettore Felicija poslalo na dar Svetom Ocu u bijelu antilop–kožu uvezan i umjetnički izrađen album sa slikama iz sjemenišnog života.

U to je doba bilo i nekoliko značajnih službenih posjeta i inspekcija. Sjemenište je 12. studenoga 1940. posjetio papinski nuncij msgr. Ettore Felici. Pratio ga je nadbiskup Stepinac. Bio je to prvi posjet nuncija sjemeništu i prošao je vrlo tiho i skromno, bez ikakvih vanjskih svečanosti. A nije ni bilo moguće spremati svečaniji doček jer je ocu rektoru javljeno tek sat prije posjeta. Nuncij je obišao čitavo sjemenište od zvjezdarnice do ložionice. Prolazeći sjemenišnim prostorijama ponavljao je: »Magnifico, magnifico!« Svratio se i u nekoliko razreda te prisustvovao predavanjima. Bio je s poglavarima na objedu i u rekreaciji.

Uspjesi sjemenišnog zavoda bili su vidljivi i na školskom odgojno–obrazovnom području. Do Drugoga svjetskog rata zavod se s pravom ubrajao među najbolje u Hrvatskoj. Rad su trajno nadzirali i poglavari sjemeništa i prosvjetne vlasti. Otkako je gimnazija dobila pravo javnosti, prosvjetna je vlast redovito slala svoje inspektore da pregledavaju rad nastavnika i učenika. To se osobito odnosi na prvo razdoblje do Drugog svjetskog rata. U to su vrijeme, i prije nego je Družba preuzela upravu, sjemenište više puta posjetili i prisustvovali ispitima zrelosti mnogi ugledni ministarski izaslanici i povjerenici, tako primjerice dr. Dušan Pantelić, profesor *Više pedagoške škole u Beogradu* (1931.), gimnazijski direktor Radivoje Vrhovac (1932.), dr. Viktor Novak, univ. prof. u Beogradu (1933.), dr. Dragutin Boranić, sveuč. prof. u Zagrebu (1934. i 1935.), dr. Grga Novak, sveuč. prof. u Zagrebu (1935.), a dr. Svetomir Ristić, prof. *Više pedagoške škole u Beogradu*, koji je inspicirao školu 1937., ostao je 14 dana i stanovao u sjemeništu. Nekoliko je puta zavod posjetio i načelnik *Prosvjetnog odjeljenja Banske uprave* u Zagrebu Dragutin Perc, a god. 1939. bio je na inspekciji naš poznati romanist i sastavljač *Etimologijskog rječnika* dr. Petar Skok koji je prije početka mature prisustvovao i zaključnoj školskoj akademiji, a poslije toga zajedno s biskupom Salis–Seewisom, direktorom o. Jambrekovićem i nekolicinom profesora promatrao s gimnazijskog balkona gimnastički nastup učenika na školskom dvorištu. Spomenute inspekcije pokazuju kako je bilo veliko zanimanje prosvjetne vlasti za taj zavod u koji su svi ti inspektori rado dolazili i pohvalno se o njemu izražavali.

Za proširivanje znanja služile su učenicima dobro uređene razredne knjižnice s knjigama propisanim za školsku i privatnu lektiru i velika đačka knjižnica u prizemlju istočnog paviljona. Školsku je izobrazbu nadopunjavao *Zbor sjemenišnih srednjoškolaca*, literarna sekcija u kojoj su imali prilike posebno upoznati pisce kršćanske inspiracije a i sami su se okušali u pisanju izdajući svoj list *Zumbuli* čiji su počeci još u sjemeništu na Kaptolu.

Uz literarnu sekciju postojala je i vrlo plodna glazbena sekcija koja je omogućavala pitomcima da nauče svirati različite instrumente, a postojao je i čitav gudački orkestar i limena glazba, a gotovo svaki razred imao je svoj tamburaški zbor. Na svršetku školske godine redovito je bila završna akademija s izložbom učeničkih radova, a u početku i s gimnastičkim nastupom pred školskom zgradom. Na te je priredbe dolazio gotovo redovito i nadbiskup Bauer a poslije nadbiskup Štepinac. Čini se da je Drugi svjetski rat prekinuo najživlje razdoblje sjemenišne povijesti.

4. *Ratno razdoblje*

Posljedice rata su se svuda osjetile. Ni sjemenište nije bilo pošteđeno. Nova školska godina 1941/42. započela je 20. listopada. Đaci su prije toga bili na prisilnim praznicima još od 4. travnja, malo prije nego je rat došao do nas.

Rektorat je 3. kolovoza preuzeo o. Ante Alfrević, već u poodmaklim godinama i narušena zdravlja. Prema jednom navodu razbolio se kratko nakon preuzimanja rektorske službe. Sjemenište je stvarno vodio generalni prefekt, najprije o. Kukula a poslije o. Mato–Dragan Jović. Škola je počela sa zakašnjenjem jer je zavodske prostorije zauzela vojska. Nastava je obustavljena 12. veljače 1942. zbog pomanjkanja goriva i hrane, a nastavlja se mjesec i pol potom. Matura je obavljena tek u drugoj polovici srpnja. Sljedeće godine još je teža situacija: 8., 7. i 6. razred imaju 7–satnu nastavu (5 sati prije, a 2 poslijepodne), i to samo u 2. katu gimnazije. Nastava je neredovita i isprekidana.

Godine 1943/44. nastava počinje samo s nižim razredima, a viši dolaze tek u siječnju 1944. godine. Zbog čestih zračnih napadaja nastava je skraćena. Mnogi su učenici na zahtjev roditelja otišli kući. Školska je godina ipak nekako završena i matura obavljena relativno normalno. U posljednjoj ratnoj školskoj godini 1944/45. rad je povremeno onemogućavan. Počelo se s nastavom ali bez 1. i 2. razreda, no nakon mjesec i pol učenici su zbog manjka hrane otišli kući, a dio gimnazijskih prostorija zauzela je njemačka vojska. Tek u prosincu pozvani su učenici od 3. do 7. razreda samo na kratko vrijeme da dobiju upute za učenje kod kuće. U to su vrijeme stanovali u školskoj bolnici. Školska je godina završila u travnju poslije mature koja je trajala od 4. do 9. travnja pod predsjedanjem povjerenika, sveučilišnog profesora dr. Nikole Majnarića, a potpredsjednik je bio direktor škole o. Franjo Zec. U tom je ratnom razdoblju bilo dosta promjena i u sjemeništu i u gimnaziji kao i u nastavnom planu i programu. Uveden je talijanski jezik, bilo je promjena u programu, osobito u povijesti i hrvatskom jeziku.

O. Andrija Glavaš došao je u sjemenište 2. prosinca 1943. kao ekonom, a 10. travnja 1944. preuzet će službu rektora. Vojska je bila posvuda: dva istočna kao i jedan zapadni paviljon bijahu vojna bolnica; zvjezdarnicu, drugi kat zapadno od zvjezdarnice kao i prizemlje sve do porte imali su zrakoplovcu; portu i susjedne prostorije zaposjela je policija; drugi zapadni paviljon bio je za prolazne čete koje su se vrlo često mijenjale. Komanda je bila njemačka. Kako se nazirao poraz jedne strane, bilo je sve teže izlaziti na kraj s uniformiranom čeljadi. Učestale su krađe sjemenišne imovine, osobito ugljena i drva te peradi s ekonomije na Horvatovcu. Pitko im je bilo i sjemenišno vino koje su nastojali što više besplatno dobiti. Pritužbe komandi ostale su uglavnom bez rezultata. Sjemenišni prostor bio je do kraja skučen, vani rat, pa o nekakvom normalnom radu nije bilo ni govora. Uz sve materijalne poteškoće i različite ideologije su pokušale ostvariti svoj utjecaj među đacima. Stizale su i kojekakve ponude i nagovori preko pisama kao primjerice ovaj: »Druže, ded što prije položi ispit, jer te čeka drugarica šmajserica.« S druge strane je i uprava ustaške mladeži uporno zahtijevala da sjemeništarci barem *pro forma* budu upisani u ustašku mladež što je ondašnje poglavarstvo s o. Glavašem na čelu najenergičnije odbijalo.

To se svidjelo nadbiskupu Stepincu koji je običavao dodati: »Sjemenište je zato da pripravlja i odgaja buduće Božje svećenike. Učenicima viših razreda nudili su razne školske povlastice i obećanja da će brzo postati časnici samo ako prijeđu k njima. No, primjer i usmjerenja poglavara držali su sjemeništare na pravom putu. Mnogo su tih godina učinili prefekt o. Jović, zatim o. Franjo Zec, tajnik škole, duhovnik o. Jurić, mnogi magistri: Josip Johler, Mijo Škvorc, Aleksandar Barbalić, Franjo Ivanušec, Ante Katalinić, Miljeno Belić, Zvonimir Gutal, Franc Svoljšak, Adam Periškić, Vladimir Vlašić, Weissgerberi – Antun i Josip te Vendelin Gruber. Časna braća, koji su se brinuli za materijalne potrebe, imali su posebne brige, kako održati sve osoblje na životu, nahraniti ih i smjestiti: brat Jakov Novoselec, majstor i kućni domar, brat Ivan Dujić, voditelj ekonomije na Horvatovcu. Poslije će mu se pridružiti još i brat Nedjeljko Begić. Njih dvojica će najduže ostati na poslovima sjemenišne ekonomije. Časne sestre milosrdnice podnijele su isto tako svoje žrtve, osobito one koje su radile u kuhinji, jer su istu kuhinju upotrebljavali i Nijemci za svoju vojnu bolnicu i drugo osoblje. Ukratko rečeno uvjeti su bili gotovo nemogući. Kao da se sve urotilo protiv sjemeništa. No, prave su nevolje tek dolazile.

5. Borba za opstanak

Nijemci su se počeli povlačiti. Polako su napuštali i sjemenišne prostore. No, nakon njih useliše se pripadnici »narodne vojske«, »oslobodioci«. Prijetilo je čak da će od sjemeništara »osloboditi« i ono malo prostora što im je ostalo. U zavodu su tada bili samo đaci 1. i 2. razreda osmogodišnje Nadbiskupske klasične gimnazije. Iako je ocu rektoru Andriji Glavašu bilo savjetovano da ih pošalje kućama još dok su se borbe vodile u Slavoniji, ipak je on, uzdajući se u Božju pomoć, odlučio čake zadržati. Poslije se pokazalo da je ta odluka bila odsudna za dalji opstanak sjemeništa. Već 9. i 10. svibnja 1945. sjemenište je bilo pravi mravinjak šareno odjevene vojske, ranjenika, seljačkih kola, konja. Brojni ranjenici položeni su na nosilima po sjemenišnim hodnicima. Poteškoće i problemi s partizanskom vojskom nisu prestajali. Jednom je čak pucano iz topa po sjemenišnim prostorijama pod izlikom kako imaju informaciju da se u sjemeništu kriju neprijateljski vojnici. Granata je pogodila blagovaonicu iz koje su đaci izašli tek nekoliko minuta prije. Druga je granata pogodila ambulantu đачke bolnice uništivši rendgen i zubarske strojeve. Hvala Bogu, ljudskih žrtava nije bilo. Dan poslije, tj. 13. svibnja 1945. odvedeni su u zatvor o. rektor Glavaš, generalni prefekt Mato–Dragan Jović, pomoćnik u ekonomatu o. Vendelin Gruber te o. Alojzije Turčić. Rečeno je da će se vratiti za pola sata no ostali su mnogo dulje, oci Mato–Dragan Jović i Andrija Glavaš čak 65 dana. Otac provincijal odmah je imenovao za zamjenike oce Anđelka Jurića i Ivana Demšara pa je sjemenište nastavilo s radom. Prilike su bile teške. Svaka pomoć izvana je presušila. Nadbiskupija nije imala odakle pomoći. Zalihe živežnih namirnica bile su

reducirane. Stanje je krenulo nešto nabolje kad je u službenim »Narodnim novinama« izašao *Dekret Sekretarijata prosvjete* da sjemenište i gimnazija na Šalati mogu dalje djelovati i to kao škola pripravnika za svećenički stalež. U jesen 1945. vojska se djelomično povukla iz sjemenišnih zgrada. U profesorskom traktu su ostali oficirski stanovi, svečana dvorana je još dugo vremena dana na uporabu *Jadran filmu*.

U tako skućenim prostorima nije se ni nastava mogla kvalitetno izvoditi. Neki su razredi bili pretvoreni u spavaonice, a tako i nekadašnja školska bolnica. Prostorije se nisu više mogle grijati centralno jer je kotlovnica ostala u bolničkom dijelu. Morale su se postaviti željezne peći ili tzv. bubnjevi s piljevinskim loženjem od kojega se često dimilo. Opskrba je hranom smanjena. Vlada Federalne Hrvatske dala je dopuštenje da se hrana može skupljati po župama. Nadbiskupija je nešto novčano pomogla. Nadošla je i agrarna reforma. No, to nije pogodilo sjemenište jer je čitav sjemenišni prostor pripao Nadbiskupiji. To je bilo moguće jer je nadbiskup Bauer doduše darovao zemljište sjemeništu, ali to nije bilo provedeno u gruntovnim knjigama.

Uoči nove školske godine 1945/46. iskrsnuo je problem s profesorima državnim činovnicima koji su radili na sjemenišnoj gimnaziji. Počeli su dobivati premještaje i to redovito izvan Zagreba. Mnogi od njih zbog toga su se zahvalili na državnoj službi i ostali u privatnoj sjemenišnoj gimnaziji, dakako s malim plaćama zbog teških prilika u Crkvi. Došle su i nevolje s učlanjenjem u sindikat. Odnosi između prosvjetne vlasti i sjemenišne gimnazije bili su veoma promjenljivi. Najprije je dano dopuštenje da se može nastaviti po dosadašnjem programu kao osmorazredna gimnazija s latinskim jezikom kao obvezatnim predmetom od 1. razreda i grčkim od 3. razreda, ali se po novom planu ima uvesti ruski jezik u sve razrede i s maturom, a od 4. do 8. razreda i engleski jezik. Ujedno je direktoru ocu Franji Zecu »usmeno« obećano da je gimnaziji osigurano pravo javnosti i da će dobiti još prostorija. U ožujku 1945. inspicirao je školu referent Ministarstva prosvjete Vladimir Babić, a matura je obavljena od 1. do 8. srpnja pod predsjedanjem ministarskog izaslanika profesora Grge Gamulina. Relativno mirno je prošla i školska godina 1946/47. u kojoj je pregledala školu skupna inspekcija u kojoj su bili profesori Mažuran, Poljanec, Babić i Lui, a na maturi je predsjedao profesor *Više pedagoške škole* u Zagrebu Miroslav Kravar.

Tih godina zavod se nastojao, koliko je bilo moguće, prilagoditi novoj stvarnosti: U školi se marljivo učio ruski i engleski jezik, učenici su sudjelovali u radnim akcijama na gradnji autoceste, zatim na gradnji omladinskog stadiona, radili su na gradskom dobru 2. rajona, polazili više subota na izgradnju tramvajske pruge, radili na području Ksavera i sudjelovali na javnim radovima te godine oko tisuću sati. Profesori su održali niz predavanja po ugledu na državne škole: o prometnom tjednu, o Danu Republike, o Lenjinu, o štednji, o turizmu. No, vrijeme relativnog mira nije dugo trajalo. Baš usred mature 1948. godine došlo je školskoj upravi rješenje Ministarstva prosvjete

br. 136.241 – IV 1948. »da se krajem školske godine 1947/48. opoziva dozvola za rad *Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji* u Zagrebu kao privatnoj gimnaziji s pravom javnosti«. Uz to je odmah u drugom dopisu određena primopredaja školskog inventara, školskih zbirki, knjižnice i školskog arhiva. Istog dana popodne došla je komisija od 3 člana koja je zapečatila zbirke i razrede, a poslije desetak dana odvezen je i gimnazijski arhiv u *Gradski arhiv*, u Opatičkoj ulici br. 29, gdje se i sada nalazi. Bio je to težak udarac za cijeli zavod, ali se nije prestalo raditi. Nakon dokinuća gimnazije Ordinarijat Zagrebačke nadbiskupije dopisom javlja rektoratu sjemeništa da biskupi ordinariji triju biskupija Zagrebačke metropolije otvaraju *Interdijecezansku srednju vjersku školu u Zagrebu* (odluka od 8. rujna 1948.), o čemu je obaviješteno i Predsjedništvo Vlade dopisom br. 5044/48 od 9. rujna iste godine. Gubitak prava javnosti bio je osjetljiv i velik problem za život i odgoj u sjemeništu. Svaki je naime đak prijašnje škole nakon svakog razreda mogao prijeći u drugu školu ili fakultet ili se slobodno odlučiti za studij bogoslovije. Ovako, bez državnog prava javnosti učenik je, napustivši sjemenište, imao velikih problema za biranje zvanja ili nastavak školovanja. Poslije je postignut kompromis polaganjem na vanjskim školama. Sjemeništarci su bili zakinuti i za druga prava: potrošačke karte, bolničke usluge, popust na željeznici, te odgodu i skraćenje vojnog roka. Ni sjemeništu se nije priznavalo pravo kao drugim ustanovama, te je trebalo za profesore, časne sestre i poslugu plaćati visoke svote za socijalno, zdravstveno osiguranje i porez. Imalo je to i jednu prednost: sada je naime sjemenišna gimnazija bila slobodnija u izradi vlastitog programa te ga je mogla više prilagoditi za pripravu na svećeničko zvanje. No, time se nije mnogo služilo osobito kad je uvedeno polaganje na državnim školama pa je u tu svrhu trebalo prilagoditi program te je tako, primjerice, uvedena i predvojnička obuka, zatim marksizam i TIPSS (teorija i praksa socijalističkog samoupravljanja)...

Rektor zavoda postao je o. Josip Badalić, direktor o. Stjepan Peško a kao tajnici se redaju o. Antun König, o. Branimir Majetić i drugi. Nastavnički zbor škole ostao je isti kao i u bivšoj gimnaziji, a isto tako ostaje isti i nastavni plan i program prilagođen novoj situaciji. Nadbiskupski inspektor škole postao je dr. Pavao Lončar. Tako je škola opet oživjela i radilo se nekoliko godina relativno mirno i uspješno. Ali došlo je novo iskušenje. Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu izdao je u siječnju 1952. naredbu da školski obveznici do svoje petnaeste godine moraju polaziti općeobrazovnu državnu školu, a Crkva može imati samo škole za obrazovanje svećenika. Prema tome *Interdijecezanska vjerska srednja škola* ne može više imati niže razrede, nego se pretvara u četverorazrednu školu. To je značilo manji broj đaka, ali i manji broj osoblja. To je uzdrmalo školu i cijeli zavod jer se morao mijenjati nastavni plan, ali i zbor nastavnika. Posljedica je toga bila da je Rektorat sjemeništa na zahtjev *Nadbiskupskog duhovnog stola*, 1. svibnja iste godine otkazao službu svim profesorima škole, ali je nakon isteka otkaznog roka,

načinio s profesorima novi, kolektivni ugovor o daljem radu. Škola je nastavila rad. Sjemeništarcu nižih razreda (iako u manjem broju) stanovali su i dalje u sjemeništu dok su nastavu pohađali u zagrebačkim državnim školama. No, 15. srpnja 1954. država će i to zabraniti te će se sjemenište reducirati samo na više razrede. Slijedile su i druge poteškoće, osobito zbog ranijeg pozivanja određenog broja maturanata na odsluženje vojnog roka. Za njih se moralo odrediti ranije ocjenjivanje, izvanredni rok mature što je prilično smetalo redovitom radu škole.

Školske godine 1954/55. mijenja se i uprava koju preuzima novi rektor o. Anđelko Jurić, dotadašnji duhovnik. Dobro mu je bila poznata situacija i hrabro se uhvatio u koštac s problemima. On je 14. srpnja 1954. zapisao: »Danas sam postavljen za rektora sjemeništa. Sve žrtve i brige rado primam za posvećenje svoje duše i odgoj i posvećenje budućih svećenika.« Za njegova rektorovanja došao je novi napadaj. Već 4. kolovoza 1954. došao je dopis od JNA kojim se tražila predaja cjelokupnog sjemeništa i zemljišta vojsci. *Nadbiskupski duhovni stol* je trebao poslati delegaciju koja bi se o tome očitovala. Delegacija nije poslana a biskupi su uložili službeni prosvjed zbog tog zahtjeva. Bilo je i drugih ponuda: zamjena za zgrade vojne bolnice u Vlačkoj ulici, novčana odšteta, a bilo je čak i pregovora o tome da vojska izgradi nove zgrade sjemeništa u zamjenu za dosadašnje. Bila je određena i lokacija, no do realizacije nije došlo zbog nepovoljnih uvjeta za smještaj i gradnju novog sjemeništa. Tek nakon toga potpisan je ugovor između vojske i sjemeništa po kojem je vojska plaćala stanarinu i to počevši od 1945. godine. Pregovore s vojskom je vodio tadašnji ekonom (od 1950. godine) o. Slavoljub Jelinek. Pokazao je veliku snalažljivost u borbi za sjemenište. On je jednostavno imao karizmu za to. Njegova je velika zasluga da su se odnosi uravnotežili i da je stiglo mirnije vrijeme za sjemenište i njegov razvoj. Poteškoće i problemi u sjemenišnim kronikama pomalo ustupaju mjesta, kao nekoć, normalnom radu. Ponovno se priređuju priredbe, izložbe i oživljuju sekcije. Ne znači da je sve zamrlo u ovim godinama borbe za opstanak, ali se osjeća da se nekako lakše i mirnije radi.

6. Od 1954. do Drugog vatikanskog sabora

Postavljanjem oca Anđelka Jurića za rektora dolaze i novosti u odgojnom i obrazovnom radu. Osobito je poticao profesore na veću suradnju s odgojiteljima koji đacima zamjenjuju roditelje. Na to je profesor Petar Grgec ispričavao kako je nekoć u Travniku u sjemeništu postojao *Liber diligentiarum* u koju su profesori bilježili napredak ili nazadak učenika, te zaželio da se nešto slično uvede i na Šalati. Generalni prefekt, o. Antun Fostač zapisao je u sjemenišni ljetopis: »Koliko će to pomoći i uspjeti, pokazat će budućnost.« Na kraju školske godine proglašenju školskog uspjeha prisustvovao je nadbiskup–koadjutor dr. Franjo Šeper. Najboljim učenicima podijeljene su nagrade.

U novu školsku godinu 1956/57. došlo je za 5. i 6. razred i 17 đaka iz Splita jer su državne vlasti zatvorile tamošnje sjemenište. U vrijeme zasjedanja Biskupske konferencije te godine sjemeništare su posjetili njihovi biskupi: đakovački biskup Stjepan Bauerlein, subotički biskup Matiša Zvekanović, banjalučki biskup Dragutin Čelik, sarajevski nadbiskup Marko Alaupović, apostolski administrator mostarski, mons. Andrija Majić, splitsko-makarski nadbiskup Frane Franić. Šalata je tih godina u pravom smislu bila interdijecezanska.

Te godine priređena je u sjemeništu liturgijska izložba za koju je veoma zaslužan o. Franc Svoljšak. Godinu dana poslije za misijsku nedjelju g. 1958. priređena je misijska izložba o Africi. Đačka je radionica izradila misijsku krunicu da posluži kao dekoracija na ulazu. Zrnca velika kao loptica za tenis. Zatim su tu bila tri tipa kolibe s reljefom zemljišta. Te je godine 9. listopada umro papa Pijo XII. Sjemeništarcu su tada imali duhovne vježbe. Pripovijeda se da je jedan od osoblja vojne bolnice, vidjevši trodnevnu šutnju đaka, rekao: »Gledaj, brate, ovi tri dana od žalosti za svojim papom ni ne govore.« Kad je 28. listopada bio izabran novi papa Ivan XXIII. i to đacima objavljeno pod studijem, dobili su odmor do večere. Te je godine održan i susret s mladomisnicima *Zagrebačke nadbiskupije*. Nije jasno je li to bio prvi takav susret, no sigurno je da su se takvi susreti poslije održavali.

Đaci su kao i cijela Crkva u Hrvatskoj i izvan domovine 10. veljače 1960. bolno doživjeli smrt kardinala Alojzija Stepinca i njegov veličanstveni i nezaboravni sprovod u zagrebačkoj katedrali. U potonjim će godinama redovito prisustvovati svetoj misi zadušnici za pokojnog kardinala.

Dolaskom za rektora o. Antuna Fostača, dotadašnjeg generalnog prefekta, imenovan je i novi ekonom o. Martin Rašo, te duhovnik o. Josip Antolović. Te godine, tj. 1963. vraćene su sjemenište dvorane – svečana i gimnastička – koje je zaposjelo filmsko poduzeće *Jadran film*. Da je do toga došlo, zaslužan je sjemenišni odvjetnik dr. Zlatko Kuntarić. On je s čitavom svojom obitelji bio vjerni posjetitelj naše kriptе. Dječačko sjemenište ubraja obitelj dr. Zlatka Kuntarića u svoje velike dobrotvore, ona je našu ustanovu veoma zadužila. Otac Slavoljub Jelinek je svečanu dvoranu preuredio te je bila ne samo za sjemenišne priredbe već je postala i mjesto mnogih skupova, od kojih je najveći svećenički Teološko-pastoralni tjedan. Prvi svećenički tečaj na Šalati održan je u siječnju 1965. godine. Sudjelovalo je oko 900 svećenika. Đaci su tada bili na praznicima te su svoje postelje ustupili svećenicima. Jedna od poteškoća je bila služenje svete mise jer tada još nije bilo koncelebracije. Upotrijebljene su obje crkve i tri kapele, no to nije bilo dovoljno. Zato su u sjemenišnoj crkvi kroz sredinu bile s obje strane postavljeni pultovi na kojima su se također služile svete mise. Dio tečaja preuzeo je organizator *Interdijecezanski liturgijski odbor* a veći dio preuzelo je sjemenište sa svojim osobljem. Svećenički tečajevi su se dobro uhodali te su sjemenišna stvarnost svake godine.

Od materijalnih radova za rektorovanje o. Antuna Fostača značajniji su bili izmjena prozora te nabavka novih pultova i stolica za sve đake. Sjemenište je sudjelovalo 9. ožujka 1965. godine na susretu svećenika, redovnika i redovnica u proslavi imenovanja nadbiskupa Šepera kardinalom. Za Duhove 1965. bili su gosti u sjemeništu sjemeništarcima iz Mattersburga u Gradišću u Austriji. Čini se da je to bio prvi međunarodni susret sjemeništara na Šalati. Na zajedničkoj misi generalni prefekt o. Alfred Schneider propovijedao je na njemačkom, dok je od gostiju svećenik Zakal propovijedao hrvatski na gradišćanskom jeziku. Poslije podne i sutradan bijahu razna natjecanja, priredbe i nastupi. Gosti iz Mattersburga darovali su sjemeništu stroj za pisanje opskrbljen i grčkim slovima.

Godine 1966/67. došle su prve profesorice u školu: bile su to 4 redovnice. Kroničar bilježi da su se ustrajno i marljivo posvetile poslu. Dvije od njih, sestra Iva Čulina, profesorica njemačkog, i sestra Berhmana Šimeta, profesorica povijesti umjetnosti, zadržat će se dugo na svome poslu. Te je godine otac rektor počeo pozivati razne svećenike s terena, većinom župnike i druge pastoralne radnike, da sjemeništarcima pripovijedaju o svome radu. Bila je to novost u radu sa sjemeništarcima. Sjemenište se polako počelo otvarati prema vani. Dopuštanjem kardinala Šepera na sjemenišnom je igralištu 9. srpnja glasoviti američki evangelički propovjednik Billy Graham održao veliku propovijed. Bio je to za naše krajeve ekumenski događaj prvog reda. U toj je godini i prvi posjetio Dječjačko sjemenište apostolski delegat, nadbiskup msgr. Mario Cagna. Posjet se zbio sredinom svibnja. Na zvjezdarnici se tada vijorila velika papinska zastava, a sjemeništarcima su u špaliru, držeći u rukama žuto–bijele zastavice, dočekali radosno uglednog gosta želeći u njemu pozdraviti i počastiti Svetog Oca. Papinskom je delegatu pripremljena svečana akademija kojoj su prisustvovali među ostalima, beogradski nadbiskup msgr. Gabrijel Bukatko, zagrebački pomoćni biskupi Josip Lach i Franjo Kuharić te isusovački provincijal o. Ivan Fuček. Školske godine 1967/68. posjetio je Zagreb, pa i sjemenište, isusovački general o. Pedro Arrupe. Bio je na objedu s poglavarima i profesorima a poslijepodne mu je priređena svečana akademija. Te je godine o. Fostač imenovan provincijalom. Sjemeništarcima su ga silno poštivali jer se on svojski brinuo za svakoga od njih i trudio da život u sjemeništu bude ljepši i ugodniji.

7. *Pokoncilsko doba*

Oca Fostača zamijenio je na rektorskoj dužnosti o. Petar Galauner. Rektorovao je u pokoncilskim godinama koje su donijele ne samo obnovu nego i stanovitu krizu. Uvedene su neke novosti. Jedna od njih je bila i razredna sveta misa. Prvi put su održane 28. studenoga 1968. Prije mise je po jedan đak pročitao nekoliko riječi što ih je sam sastavio kao uvod u misu. Ti su pokušaji postali redovita praksa. Smisao je bio da se u manjoj skupini na

razini razreda, još više doživi ono što se u euharistijskom slavlju događa, te da svi još dublje, življe i osobnije sudjeluju u bogoslužju.

Sljedeće godine 16. siječnja sjemeništarcu su u svečanoj dvorani izveli igrokaz *Svjetlo planina* od Franza Weisera za ministrante i djecu iz Zagreba i okolice, njih oko 600. To također bijaše pokušaj povezivanja sjemeništara s mjesnom Crkvom. Tako oni razvijaju apostolsku dimenziju što ima veliku važnost za njihovu izgradnju. Na nedjelju Dobrog Pastira 20. travnja 1969. bili su sjemeništarcu na misi u zagrebačkim župama: Bl. Marka Križevčanina, sv. Terezije, sv. Josipa, sv. Pavla u Retkovcu, sv. Trojstva u Španskom te u Brezovici.

Nekoliko dana potom upriličen je prvi posjet sjemeništara jednoj župi Zagrebačke nadbiskupije izvan Zagreba. Bila je to župa Vrbova, a tadašnji župnik bio je vlč. Josip Klarić. Na župu je otputovalo vlakom 30 maturanata. Navečer su imali koncert uz pratnju električnih gitara za ljude iz sela. Bijaše to lijep i ugodan susret. Spavalo se po kućama u obiteljima. Drugi dan je na jednom brežuljku gdje je kapela duhovnik o. Josip Antolović služio svetu misu i održao blagoslov polja. Đaci su osjetili zajedništvo s vjernim pukom. Na uzvisini pred kapelom priređen je objed na kojem su župljani pokazali koliko im je stalo do sjemeništara iz Zagreba i koliko ih vole. Budući svećenici mogli su konkretno doživjeti ljubav hrvatskoga puka prema Crkvi i njezinim službenicima. Vrativši se natrag u Vrbovu, sjemeništarcu su ondje odigrali nogometnu utakmicu s domaćim klubom, kome je trener bio župnik. Gosti su pobijedili sa 6:4. Poslije utakmice u 18 sati bila je sveta misa, koju je služio rektor o. Galauner, a poslije mise bio je koncert pred školom. Taj sam izlet potanko opisao jer je tako nešto dotada bilo nezamislivo. Novi su vjetrovi zapuhali u Dječaćkom sjemeništu na Šalati! S novim rektorom došao je i novi, pokoncilski duh svježine i dinamike.

O. Petar Galauner sazvaio je 11. svibnja 1969. prvi roditeljski sastanak u sjemeništu. Roditelji su bili pismeno pozvani. Odazvalo ih se oko tri četvrtine. Sastanak je počeo misom u 9.30 sati. Propovijedao je duhovnik o. Josip Antolović o ulozi oca i majke u izgradnji svećeničkog zvanja. Poslije mise bio je sastanak s razrednicima i odgojiteljima. Objed je za sve roditelje, njih oko 700, bio u đачkoj blagovaonici. Đaci su se zbog velikog broja gostiju toga dana zadovoljili suhim objedom. Zaključeno je da bi sastanke trebalo održavati svake godine, što se uistinu i činilo.

Na blagdan Presv. Srca Isusova, 13. lipnja 1969., sjemenište je svečano proslavilo 40. obljetnicu svoga postojanja. Rektor je zabilježio u kraću spomenicu koja je tom prigodom izdana ovo: »Dao Gospodin, da ovo sjemenište i u svom petom deceniju i u svim decenijama kasnije bude plodno rasište svećeničkih zvanja.«

Poslije položene mature 1968/69., kao i godinu dana prije, maturanti su pošli na naturalno putovanje u Austriju, u posjet prijateljskom sjemeništu u Mattersburgu. Godine 1969/70. za svetkovinu Svih svetih đaci iz bližih mjesta

pošli su svojim kućama. Dotada su morali čekati Božić da bi prvi put posjetili svoje najbliže.

Od 18. do 23. lipnja 1970. sudjelovalo je 39 đaka zajedno s ocima Josipom Antolovićem, Slavoljubom Jelinekom, Alferedom Schneiderom te magistrom Perom Nikolićem, časnim bratom Jurom Marićem i portirom Ivicom na hodočasničkom putovanju u Rim na kanonizaciju prvoga hrvatskog sveca Nikole Tavelića. Te je godine organizirano i ljetovanje za skupinu maturanata s njihovim magistrom Vatroslavom Halambekom na Čiovu, zatim trećaša s generalnim prefektom o. Alfredom Schneiderom te razrednim prefektom magistrom Tomislavom Slokarom u Sutlanskoj Poljani.

U novoj školskoj godini 1970/71. sjemeništarcu se 27. rujna pridružili hodočašću zagrebačkih srednjoškolaca na Mariju Bistricu, osjetivši se tako dijelom zagrebačke mjesne Crkve. Nastavilo se posjetom župama, uključivanjem u kulturni život grada Zagreba, posjetom koncertima. Organizirani su dođeci Nove godine u sjemeništu uz pjesmu i svirku te molitvu. Prvi susret održan je 17. veljače 1971. sa župnicima koji imaju sjemeništare na Šalati. I to je vrlo korisna novost. Razgovaralo se o problemima i potrebama novog vremena i o temeljnim odgojnim načelima koja treba tim promjenama sačuvati i afirmirati. Slijedila je koncelebracija i objed za svećenike u blagovao-nici poglavara. Ti će susreti također postati redovita praksa.

Treba reći da je tijekom svih ovih pokoncilskih godina broj sjemeništara bio neprestano u opadanju. Bila je to opća pojava ne samo na Šalati. Tako, primjerice, znamo da je 1973. godine, kad je o. Vladimir Vlašić postao rektorom, veći broj redovničkih zajednica zbog smanjenja broja kandidata zatvorio svoje škole i učenike poslalo u školu na Šalatu: franjevci konventualci sa Svetog Duha, franjevci trećoreci iz Odre, isusovci s Fratrovca, karmelićani iz Remeta, lazaristi iz Vrapča, te »Regina mundi« (tada dio muškog laičkog instituta u nastajanju). Školsku godinu 1973/74. počelo je 153 sjemeništara. Podsjetimo da ih je samo tri godine prije bilo više od tri stotine. Očekivalo se da će se broj i dalje smanjivati. Trebalo je započeti nešto novo.

Tako su se u sjemeništu počele organizirati duhovne vježbe ili kako je to nazvano »susreti« za učenike 5. do 8. razreda osnovne škole. Prvi takav susret bio je od 17. do 19. lipnja 1973. godine. Skupilo se 119 dječaka. Sjemeništarcu su bili animatori manjih skupina. Dani su bili ispunjeni duhovnim sadržajem, u kojem slavljenje euharistije bijaše vrhunac. Pet otaca – dva iz kuće: oci Josip Antolović i Ivan Knafeljc te tri izvana, oci Pero Bulat, Jure Bosančić i Zvonko Majić bili su dječacima na raspolaganju za duhovni razgovor. Za vrijeme rektorata oca Vlašića u razdoblju od 9 godina – o. Ivan Knafeljc preuzet će brigu za te susrete koji će se održavati dvaput godišnje. On je poslije razradio program ne samo za te susrete nego općenito za pastoral zvanja. U taj je program uključio ne samo dječake s kojima je vodio redovito dopisivanje nego i svećenike na terenu. Ipak, broj se sjemeništara neprestano smanjivao da bi ih školske godine 1982/83. bilo čak manje od

stotinu. S velikom se sigurnošću može kazati da bi bez tih susreta broj sjemeništara bio i manji. Na tisuće je dječaka prošlo spomenute duhovne vježbe do danas i neki su od sudionika došli u sjemenište. Nije to bio jedini način brige za nova zvanja, ali je zasigurno imao svoju vrijednost.

Rektorat o. Vlašića, koji je ujedno bio i direktor škole, ostat će obilježen, među inim i neprestanom borbom i kompromisima s prosvjetnim i političkim vlastima za priznanje prava učenicima sjemenišne gimnazije. Nije bilo velike nade da će se vratiti pravo javnosti (taj se manjak rješavao i dalje polaganjima razrednih ispita na državnim školama), ali se pokušavalo dobiti ostala prava koja imaju učenici državnih škola: socijalno i zdravstveno osiguranje, dječji doplatk... Nisu mnogo koristile ni proslave Dana Republike, niti pismeni sastavci o Titu, niti dolasci raznih prosvjetnih i političkih delegacija. Uz svu diplomaciju, strpljivost i nastojanje o. Vlašića, sve je ostalo samo na obećanjima.

Svaki novi poglavar donosi sa sobom ponešto novo. Ponajprije ponovno su se dvije službe – rektorske i direktorske – ujedinjene u osobi oca Vladimira Vlašića, opet razdijelile. Otac Vlašić je i dalje ostao direktor škole a rektorom je postao o. Josip Antolović. Imenovanje je pročitano 29. kolovoza 1982. godine. Te su godine redovite godišnje duhovne vježbe sjemeništara počele hodočašćem na Mariju Bistricu 3. listopada, prve nedjelje u mjesecu. O. Antolović je u propovijedi istaknuo kako su kao sjemenišna zajednica došli k Majci Božjoj da od nje izmole blagoslov za duhovne vježbe i novu školsku godinu. Novost je bila da je uoči odlaska na božićne blagdane cijela odgojiteljska skupina s rektorom na čelu večerala skupa s đacima 22. prosinca. Nakon povratka s blagdana već 5. siječnja saznalo se za radosnu vijest da će nadbiskup Franjo Kuharić biti imenovan kardinalom. U kapeli sv. Josipa rektor je objavio vijest te zajedno sa sjemeništarcima otpjevao *Te Deum*. Kardinal Kuharić je 10. svibnja pohodio sjemenište i tada mu je priređena svečana akademija u povodu njegova imenovanja kardinalom.

Nakon više od 10 godina prekida, održan je 7. veljače 1983. opet sastanak sa župnicima sjemeništara. Pozvani su pismeno. Svećenici su pozvani da u razgovoru daju svoje primjedbe za odgoj sjemeništara. U podne je bila koncelebrirana sveta misa, a pjevali su sjemeništarcu uz pratnju tamburica pod ravnanjem o. Stjepana Fridla.

Živeći i osjećajući s mjesnom Crkvom, sjemeništarcu su 12. lipnja sudjelovali u Nacionalnom euharistijskom kongresu Zagrebačke nadbiskupije. Sudjelovali su i vjernici iz više od 100 župa a koncelebraciju u katedrali predvodio je kardinal Franjo Kuharić. Nakon mise mnoštvo se razišlo po zagrebačkim župama. Nekim je vjernicima pruženo gostoprimstvo u sjemeništu u đačkoj blagovaonici, a u 14 sati u svečanoj dvorani im je sjemenišni tamburaški orkestar izveo nekoliko skladbi. Rektor o. Antolović održao je i predavanje o ulozi obitelji u odgoju svećeničkog zvanja. Sve je završilo svećanim blagoslovom u sjemenišnoj crkvi.

Na kraju školske godine nagrađeni su i pohvaljeni najbolji učenici. Dogodila se i jedna promjena u školi: te je naime godine ponovno uvedena klasična matura s tri pismene zadaće: hrvatski, latinski i jedan živi jezik – njemački ili engleski – te usmenim ispitom iz sva ta tri predmeta plus povijest. Dotadašnji je način bio samo zadaća iz hrvatskog jezika te usmena obrana pismenog naturalnog rada. Te je godine također prestalo obvezno polaganje ispita na državnim školama za 3. i 4. razred. Samo je 1. i 2. razred nastavio polagati te ispite. Za školsku godinu 1983/84. stigle su upute kardinala Kuharića za školski rad u sjemenišnoj gimnaziji. Kardinal piše: »Ovime priopćujem prečasnomo Rektoratu odluku, koju smo potvrdili i na današnjoj konzistorijalnoj sjednici, da se program nastave u trećem i četvrtom razredu Nadbiskupske gimnazije prilagodi potrebama Crkve. Odlučeno je da treći i četvrti razred više neće polagati ispit na državnim gimnazijama. Smatramo svojim pravom i dužnošću da naše kandidate usmjerimo na studij teologije. Poznate su nam preporuke koncilskih dokumenata, ali u našim specifičnim prilikama smatramo da sada nisu prihvatljive. Stoga odmah na ulasku u sjemenište treba kandidate upozoriti na to da s time računaju. Ako netko kroz dvije godine dođe do uvjerenja da svećeništvo nije njegov poziv, onda neka nakon dvije godine napusti sjemenište. Posebnu pažnju treba posvetiti sljedećim predmetima: vjeronauku, latinskom jeziku, hrvatskom jeziku, nacionalnoj povijesti i jednom stranom jeziku...« Školsku je godinu započelo 100 sjemeništaraca te se tako broj ipak nešto povećao.

Otac Josip Antolović uveo je i običaj obilaska sjemeništaraca tijekom ljeta, često je i on sam sudjelovao u tim obilascima, koje su obavljali prefekti ili duhovnici. Bili su to susreti s obiteljima i okolinom iz koje sjemeništarac potječe, a dobro je uočiti iz kakve sredine đak dolazi, jer se tako i njega bolje upozna.

Uoči Božića 1983. godine izašao je prvi put iz tiska sjemenišni list *Ostvarenja*. Do tada je taj list izlazio u ciklostilskoj tehnici. Za to vrlo uspješno ostvarenje zaslužni su oci Stjepan Fridl i Zvonimir Rubinić, a i đaci su se pokazali sa svojim pisanim radovima. *Ostvarenja* je list koji je nasljednik nekadašnjih *Zumbula*. Jedno vrijeme je izlazio i list *Pokušaji*. Nije važan naziv nego svrha – a ta je poticaj na stvaralaštvo.

U ljeto g. 1984. obavljen je i jedan pozamašni građevinski pothvat: obnovljena je fasada sjemenišne zvjezdarnice. Zamašni radovi obavljani su i na saniranju krova na sjemenišnoj crkvi i gimnazijskoj zgradi. Brigu za sve te radove, uz stručni savjet inženjera Fučića, vodio je o. Slavoljub Jelinek, koji je, nakon 30 godišnjeg vjernog vršenja službe ekonoma, 18. srpnja predao tu dužnost mlađoj osobi, o. Draganu Majiću. Za vrijeme njegove službe kao ekonoma obavilo se mnogo obnoviteljskih zahvata u sjemeništu, a posebice na sjemenišnom dobru u Nartu.

Na Malu Gospu 1984. sjemeništarci su sudjelovali na *Nacionalnom euharistijskom kongresu*. Otvorenje je bilo u zagrebačkoj katedrali a središnja

svečanost 9. rujna u Mariji Bistrici. Toga se dana cijelo sjemenište tamo preselilo. Bio je to jedinstven doživljaj. Mnoštvo vjernika, više od 400.000. Mnogi se sjemeništarcima na Mariji Bistrici susreću i sa svojim roditeljima, rođacima i znancima iz svojih rodničkih župa. Te su godine poseban doživljaj za sjemeništarcima bile i duhovne vježbe koje je vodio o. Ante Gabrić. Počele su 21. listopada, na misijsku nedjelju, hodočašćem u svetište sv. Josipa u Karlovac – Dubovac. Mnogim đacima su te duhovne vježbe ostale u najljepšoj uspomeni.

Nesvakidašnji doživljaj imali su maturanti 16. prosinca na treću adventsku nedjelju kad su proslavili euharistiju u gimnastičkoj dvorani s invalidima u organizaciji *Caritasa*, koji je svojim invalidima anticipirao božićnu priredbu. Svetu misu je predvodio franjevac, o. Bonaventura Duda.

Od važnijih događaja valja još spomenuti da se i 48 sjemeništara pridružilo hodočašću mladih u Rim u okviru godine mladih zajedno s vjernicima i biskupima.

8. Demokratske promjene u Hrvatskoj

O. Antolović ostao je na dužnosti rektora do 1988. godine. Zbivale su se mnoge promjene. Vojna bolnica je polako počela seliti. Novi rektor o. Slavko Pavin, zajedno s ekonomom o. Dragom Majićem, spremali su se da preuzmu prostorije bivše Vojne bolnice. Vojna bolnica je, ako se ne varam, definitivno odselila u proljeće 1989. godine. Očekivalo se da će se sjemeništarcima ubrzo useliti u nove prostorije. No, prostorije su bile u jako lošem stanju i trebala je temeljita obnova. To se prilično otegnulo, osobito nakon što se godinu dana poslije o. Pavin razbolio. Na njegovo je mjesto postavljen o. Jure Bosančić. Zbile su se i demokratske promjene u Hrvatskoj. Gimnazija je ponovno dobila pravo javnosti 15. travnja 1991. godine. O. Galauner je imenovan ravnateljem gimnazije. Te je godine škola bila dostupna i vanjskim učenicima.

Izbio je rat u Hrvatskoj. Đaci su dijelili sudbinu svoga naroda. Za vrijeme zračnih uzbuna dijelili smo sjemenišne podrumne sa svojim šalatskim susjedima. Zbog učestalih uzbuna u Zagrebu nastava je prekinuta 5. listopada. Većina đaka je otputovala svojim kućama. Njih tridesetak nije moglo otići svojim kućama zbog ratnih operacija. Nakon što su raketirani Banski dvori, o. Galauner je zvao gradišćanskog biskupa i zamolio privremeni smještaj za 30 đaka. Dobili su smještaj u đačkom domu u mjestu Pinkafeld. S o. Vlašićem su odmah otputovali oni koji su imali putovnice, njih sedmorica, a ostalih 23 samo do Maribora gdje su drugi dan čekali da im se u Zagrebu izrade putovnice, što je zaslugom o. Josipa Rožmarića i uspjelo, pa su o. Mijo Nikić, generalni prefekt i magister Stipo Balatinac otputovali s đacima u Austriju. Ondje su ostali do 20. listopada iako su se ostali đaci vratili 14. listopada. Uzbuna je bilo još. Nekoliko puta se moralo i prespavati u podrumu. Nastalo je zatišje – barem što se Zagreba tiče – nakon potpisivanja Sarajevskog primirja 6. siječnja 1992. godine.

Broj đaka je te godine porastao, zbog vanjskih đaka. Trebalo je više prostora. Ubrzano se pripremao zapadni paviljon za stanovanje sjemeništarci. Prefekti su također dobili sobe u zapadnom paviljonu. Preseljenje je nekoliko puta odgađano. Ipak je nova školska godina 1992/93. započela za sjemeništarce u novim prostorijama. Spavaonice su manje, učionice također. Za đake je to bio napredak, ozračje je bilo više obiteljsko. Za prefekte je to pak predstavljalo i stanovitu teškoću jer je odjednom bilo po 7 i više spavaonica i po nekoliko učionica koje je trebalo obilaziti i skrbiti se za đake u njima. No, sve u svemu bilo je bolje. Dotadašnje spavaonice u gimnazijskom dijelu pretvorene su u učionice i knjižnicu. Porastom broja đaka porastao je i profesorski zbor. Došao je veći broj novih profesora, uglavnom mlađih. Gimnazija je počela dobivati novac iz državnog proračuna. Vraćeno joj je staro ime: *Nadbiskupska klasična gimnazija s pravom javnosti*. U godinama koje su slijedile i sjemenište i gimnazija prilagodili su se novoj stvarnosti. Bilo je zamišljeno da otprilike polovinu đaka čine »đaci iz građanstva«. Taj broj ipak nikad nije bio tolik, možda otprilike nešto više od trećine. Pokušavalo se da sjemeništarci budu pomiješani sa svojim vanjskim kolegama ne bi li tako jedni druge obogaćivali. Poslije se prakticiralo da je redovito jedno odjeljenje bilo sastavljeno samo od đaka iz građanstva, dok su ostala bila sjemeništarci s nekoliko vanjskih đaka.

Od značajnijih radova zadnjih godina Družbina upravljanja sjemeništem možemo spomenuti uređenje igrališta. Naime, pod vodstvom o. Josipa Batinića i uz njegovo zauzimanje sjemenište je dobilo jedno asfaltno, jedno travnato te tri igrališta za tenis. Isto tako je pod vodstvom o. Josipa Rožmarića uređen i proširen cestovni prilaz crkvi, djelomično je obnovljeno i krovšte. Obnovljena je kotlovnica te kuhinjsko dizalo do blagovaonica zatim kućna kapelica a djelomično i »patarska« blagovaonica. Prostor gimnazije je temeljito obnovljen i preuređen: uređena je nova veća zbornica, zatim tajništvo i soba za ravnatelja. Uređeno je nekoliko hodnika i sanitarnih čvorova. Za informatički kabinet nabavljena su nova računala. Ovdje spominjem i »kozmetička« dotjerivanja zgrada uoči primopredaje.

9. Predaja uprave sjemeništa mjerodavnim ordinarijima

Ove je, 1998. godine isticao ugovor između Nadbiskupije zagrebačke i đakovačke-srijemske biskupije, s jedne, te Hrvatske pokrajine Družbe Isusove, s druge strane o upravi sjemeništa. Kako je već prije u provinciji izražena želja da se zavod preda biskupijama a zbog sve manjeg broja ljudi u našoj provinciji kao i novonastalih okolnosti i želje da se bavimo i nekim drugim apostolatima, uputio je o. provincijal Franjo Pšeničnjak pismo mjerodavnim ordinarijima s upozorenjem da ugovor ističe, te ukazao na probleme u svezi sa sjemeništem i izrazio našu spremnost i želju da predamo upravu sjemeništa mjerodavnim biskupijama. Toj je molbi udovoljeno pa je na blagdan

sv. Ignacija 31. srpnja 1998. godine ušla u sjemenište na čelu s novim rektorom dr. Jurjem Bateljom nova uprava, a primopredaja je obavljena 21. srpnja.

Na zajedničkom objedu nove i stare uprave te nadbiskupa zagrebačkog msgr. Josipa Bozanića, biskupa đakovačko-srijemskoga msgr. Marina Srakića i varaždinskog biskupa msgr. Marka Culeja, te časne majke i provincijalke *Družbe sestara milosrdnica* s. M. Agnete Tadić–Šutra, izrečene su riječi zahvale Družbi Isusovoj a novoj upravi poželjelo se Božji blagoslov i uspjeh. Tako je završilo za našu provinciju jedno djelo dugo 61 godinu. Nisam iznio nikakvu analizu niti prosudbu kako se radilo, jesmo li zadovoljili i odgovorili svim zahtjevima koji su se pred nas sve to vrijeme postavljali u tako različitim vremenima. O tome će sud dati povijest a dobri Bog najbolje zna koliko je učinjeno i što se još moglo učiniti.